

הלכות גזלה ואבדה פרק ו

א. כל מי שנתחייב ממון לחברו הישראלי, וכפר בו ונשבע על שקר הרי זה חייב להחזיר לו הקרן שפטר בו, והוספת חמש; וחייב בקרבן, והוא הנקרא אשם גזלות.

ב. אחד הגזל, או העושק, או הגונב, או שהלוהו, או שהפקיד אצלו, או מצא אבדה וכחש בה, או שהיתה ביניהן שתפות ונשאר לו אצלו ממון, או שעשה לו מלאכה ולא נתן לו שכרו. כללו שלדבר: כל שאלו הודה חייב לשלם בדין, וכפר ונשבע משלם קרן וחמש, שנאמר "וכחש בעמיתו בפקדון . . ." (ויקרא ה,כא).

ג. במה דברים אמורים, בשהיה חייב לשלם מחמת עצמו; אבל אם היה חייב לשלם מחמת אביו, אינו משלם חמש. פיצד: כגון שגזל אביו או גנב או שהיה חייב לאחרים, והבן יודע, וכפר הבן ונשבע, ואחר כך הודה משלם הקרן בלבד: שנאמר "אשר גזל" (ויקרא ה,כג) על גזלו הוא מוסיף חמש, ואינו מוסיף חמש על גזל אביו.

ד. במה דברים אמורים, בשאין הגזלה קימת; אבל אם גזל אביו ומת, והרי הגזלה קימת, וכפר היורש ונשבע, ואחר כך הודה משלם קרן וחמש.

ה. גזל האב ונשבע והודה, ואחר כך מת הרי היורש משלם קרן וחמש; גזל ונשבע ומת, והודה היורש משלם הקרן בלבד. ובין כך ובין כך, היורש פטור מן האשם.

ו. הנשבע לגוי משלם את הקרן, ואינו חייב בחמש: שנאמר "וכחש בעמיתו" (ויקרא ה,כא). וכן הגזל פחות משוה פרוטה, וכפר ונשבע אינו חייב בחמש, שאין פחות משוה פרוטה ממון.

ז. כמה הוא החמש, אחד מארבעה בקרן: שאם גזל שוה ארבעה ונשבע, משלם חמשה; ואם היתה הגזלה קימת, מחזיר אותה ונותן דמי רביע שלה.

ח. אין הנשבע על כפירת ממון משלם חמש, עד שיודה מעצמו; אבל אם באו עדים, והוא עומד בכפירתו משלם הקרן בלבד על פי עדים, ואינו משלם את החמש: שהחמש עם הקרבן לכפרה הם באים, ואינו מביא אותן אלא על פי עצמו.

ט. הגזל את חברו אף על פי שפטר בו, הואיל ולא נשבע, אם חזר והודה, אינו חייב לרדף אחר הבעלים עד שיחזיר להם ממון שבדו: אלא יהי ביד הגזלן, עד שיבואו הבעלים ויטלו שלהן.

י. אבל אם נשבע על שוה פרוטה ומעלה חייב לרדף אחר הבעלים עד שיחזיר להם, אפלו הם באיי הים, מפני שפטר נתיאשו מאחר שנשבע, ואינן באין עוד לתבעו.

יא. אפלו החזיר הגזלה בלה חוץ משוה פרוטה, חייב להוליכה אחר הנגזל; ולא יתן לא לבנו שלנגזל, ולא לשלוחו, אלא אם פן עשה הנגזל השליח בעדים. ואם הביא את הגזלה ואת החמש לבית דין שבעירו הרי זה מביא אשמו, ומתפטר לו;

ובית דין מטפלין בה, עד שתגיע לבעלה. וכן נותן הוא לשלוח בית דין. וכל הנותן הגזל וכיוצא בו לבית דין, יצא.

יב. נתן לו את הקרן, ולא נתן לו את החמש, או שמחל לו על הקרן, ולא מחל לו על החמש, או שמחל לו על זה ועל זה, חוץ מפחות משווה פרוטה בקרן אינו צריך להוליך אחריו, אלא יבוא הנגזל ויטל את השאר. ואף על פי שהגזלה עצמה קימת, אין חוששין שמה תתיקר ונמצא הנשאר שווה פרוטה.

יג. אבל אם נתן לו את החמש, ולא נתן לו את הקרן, או שמחל לו על החמש, ולא מחל לו על הקרן, או שמחל לו על זה ועל זה, חוץ משווה פרוטה בקרן חייב להוליכו אחריו, או יתן לבית דין שבעירו כמו שבארנו.

יד. המחזיר את הקרן לבעלים, וכפר פעם שניה בחמש ונשבע עליו נעשה החמש כקרן לכל דבר, ומשלם עליו חמש אחר: שנאמר "וחמשתיו יסף עליו" (ויקרא ה, כד) מלמד שהוא מוסיף חמש על חמש, עד שיתמעט החמש שיקפר בו וישבע עליו משווה פרוטה.

טו. מי שהיה אצלו פקדון, וטען שאבד ונשבע, וחזר והודה שהוא אצלו, וחזר וטען שאבד ונשבע, וחזר והודה שהוא אצלו משלם חמש לכל שבועה ושבועה עם הקרן האחד: שנאמר "וחמשתיו יסף עליו" (ויקרא ה, כד), מלמד שהוא משלם כמה חמשים על קרן אחד.

הלכות גזלה ואבדה פרק ח

א. הגזל את חברו, ומת הנגזל יחזיר הגזלה ליורשים; ואם אבדה או נשתנת, נותן להם דמיה. ואם נשבע לו, ואחר כך מת נותן הקרן והחמש ליורשין.

ב. הגזל את אביו ונשבע לו, ומת האב אם אין הגזלה קימת או נשתנת, עושה חשבון עם אחיו על הקרן ועל החמש; ואם הגזלה קימת, חייב להוציא הגזלה עצמה מתחת ידו. לפיכך נותן את הגזלה ואת החמש לאחיו, ועושה עמהן חשבון.

ג. אם אין לו אחין, שנמצא זה הגזלן לבדו הוא היורש מוציא הגזלה מתחת ידו לבניו; ואם אין בנים לזה הפן הגזלן נותנה לבעל חובו, או בהלוואתו, או לצדקה. הואיל ויצאת הגזלה עצמה מתחת ידו נפטר, אף על פי שנתנה מתנה או פרעה בחובו: והוא, שיודיעם ויאמר זה גזל אבא.

ד. וכן הגזל את הגר ונשבע לו, וחזר והודה לו, וזקף עליו הכל מלוה, ואחר כך מת הגר אף על פי שזכה בגזלה, חייב להוציאה מתחת ידו. במה דברים אמורים, בשהודה בנתיים. אבל אם גזל את הגר שאין לו יורשים, ונשבע לו, ומת הגר הרי זה חייב לשלם הקרן והחמש לכוהנים שלאותו משמר, ומביא אשמו; ואחר כך יתכפר לו.

ה. מפני השמועה למדו שזה שנאמר בתורה "ואם-אין לאיש גאול" (במדבר ה, ח) בגר שמת ואין לו יורשים, הפתוב מדבר. ואשם זה האמור כאן, הוא הגזל או דמי הגזלה.

ו. לפיכך המחזיר גזל הגר בלילה, לא יצא, שהרי אשם קראו הכתוב, ואין מקריבין בלילה. ואין הכוהנים חולקין גזל הגר כנגד גזל הגר, כדרך שאין חולקין בשר אשם זה כנגד בשר אשם אחר.

ז. כל גזל הגר שאין בו שווה פרוטה לכל כוהן וכוהן מאנשי משמר, לא יצא המחזירו ידי השבחה שנאמר "המושב לה", לכהן" (במדבר ה, ח), עד שתהיה השבחה לכל כוהן.

ח. ולמה נאמר בגזל הגר "איש" (במדבר ה, ח) שהאיש אתה צריך לחקר ולחזר עליו, אם יש לו יורשים או אם אין לו; אבל אם היה הגר קטן אי אתה צריך לחזר עליו, אלא חזקתו שאין לו יורשים.

ט. הכוהנים בגזל הגר, במקבלי מתנות הן. לפיכך הגזל חמץ מן הגר שאין לו יורשים, ועבר עליו הפסח חייב לתן לכוהנים את דמיו, כשעת הגזלה: שאם יתננו להן עכשו, אינה מתנה שהרי הוא אסור בהנאה. ואלו היה הגר קים, היה אומר לו הרי שלך לפניך כמו שבארנו.

י. כוהן שגזל גר שאין לו יורשים, ונשבע לו, ומת הגר לא זכה זה בגזלה שתחת ידו, אלא יוציא מתחת ידו לכל אחיו הכוהנים בני המשמרה.

יא. הגזל את הגר ונשבע לו, ומת הגר, והפריש אשמו וגזלתו להעלותן לכוהנים, ומת הגזלן קדם כפרה הרי בני הגזלן יורשים את כסף הגזלה או הגזלה עצמה; והאשם ירעה עד שיפל בו מום, כמו שבארנו במקומו.

יב. נתן הגזלן את הכסף לאנשי משמר, ומת קדם כפרה אין יורשי הגזלן יכולין להוציא מיד הכוהנים, שנאמר "איש אשר-יתן לכהן, לו יהיה" (במדבר ה, י); ואפלו היה הגזלן קטן, שאין מתנתו מתנה אין יורשיו מוציאין מיד הכוהנים.

יג. נתן את הכסף לאחת מן המשמרות, ואת האשם למשמרה זו שהיא שבתה יחזר הכסף אצל האשם, לאנשי המשמרה הקבועה: שהמשמרה שלקחה כסף בלא שבתה לא זכת, ומוציאין מידה.

יד. אין מקריבין את האשם עד שיחזיר הגזלן הקרן לבעלים, או לכוהנים אם היה גזל גר שאין לו יורשים. נתן את הקרן, והקריב אשמו נתכפר לו, ואין החמש מעכב הכפרה; וחיב לתן את החמש אחר כפרה.

טו. העבדים והשטרות והקרקעות, אין בהן תוספת חמש: שנאמר "וכחש בעמיתו בפקדון" (ויקרא ה, כא), כל האמור בענין מטלטלין הוא וגופן ממון יצאו קרקעות ועבדים שהקשו לקרקעות, ויצאו שטרות שאין גופן ממון. וכן אם היו גזל גר שאין לו יורשין, אינן חוזרים לכוהנים.

טז. וכן הקרקע אינה נקנית לגזלן לעולם, אלא ברשות בעליה קימת; ואפלו נמכרה לאלף זה אחר זה, ונתיאשו הבעלים הרי זו חוזרת לגזל בלא דמים. וכל מי שייצאה מתחת ידו חוזר על זה שמכרה לו, וחוזר המוכר השני על המוכר הראשון, עד שיחזר הלוקח מן הגזלן על הגזלן, ויטל ממנו כמו שיתבאר.

הַלְבוֹת גִּזְלָה וְאַבְדָּה פֶּרֶק ט

א. הַגִּזְלָה קִרְקַע מִחֲבֵרוֹ וְהַפְסִידָה, כְּגוֹן שֶׁחָפַר בָּהּ בִּזְרוֹת שִׁיחִין וּמַעְרוֹת, אוֹ שֶׁקָּצַץ אֶת הָאֵילָנוֹת, וְשָׁחַת הַמַּעֲיָנוֹת, וְהָרַס הַבְּנִין חַיֵּב לְהַעֲמִיד לוֹ בֵּית אוֹ שָׂדֶה כְּשֶׁהָיוּ בְּשַׁעַת הַגִּזְלָה, אוֹ יִשְׁלַם דְּמֵי מָה שֶׁהַפְסִיד.

ב. אֲבָל אִם נִשְׁחָתָה מֵאֲלִיָּה, כְּגוֹן שֶׁשָּׁטְפָה נָהָר אוֹ נִשְׂרָפָה בָּאֵשׁ שִׁירְדָה מִן הַשָּׁמַיִם אוֹמֵר לוֹ הָרִי שֶׁלֹּךְ לְפָנֶיךָ: שֶׁהַקִּרְקַע בְּחֻזְקָתָהּ בְּעָלֶיהָ קִיָּמָה; וְאִין אַחֲרֵיכֶם הַפְסִידָה עָלָיו, אֲלֵא אִם בֵּין הַפְסִיד בִּידוֹ מָה שֶׁאִין הַדִּין כֵּן בַּמַּטְלָטְלִין אוֹ בַּעֲבָדִים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ג. גִּזְלָה שְׂדֶה, וְנִגְזְלָה מִמֶּנּוּ, וְנִטְלָה מִצִּיקִים בְּכּוּחַ הַמֶּלֶךְ אִם מִכַּחַת מְדִינָה הִיא, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח הַמֶּלֶךְ שְׂדוֹת אוֹ בָתִּים שֶׁלְּכָל אָנָּשִׁי הַמְּדִינָה אוֹמֵר לוֹ הָרִי שֶׁלֹּךְ לְפָנֶיךָ; וְאִם מִחֻמַּת הַגִּזְלָן נִלְקָחָה, חַיֵּב לְהַעֲמִיד לוֹ שְׂדֶה אַחֶרֶת.

ד. אִנֹּס הַמֶּלֶךְ אֶת הַגִּזְלָן, וְאָמַר לוֹ הִרְאֵה לָנוּ כָּל מָה שֶׁיֵּשׁ לָךְ, וְהִרְאֵה שְׂדֶה זֶה שֶׁגִּזְלָה בְּכָלֵל שְׂדוֹתָיו, וְנִטְלָה הַמֶּלֶךְ חַיֵּב לְהַעֲמִיד לוֹ שְׂדֶה אַחֶרֶת כְּמוֹתָהּ, אוֹ נוֹתֵן דְּמִיָּה.

ה. גִּזְלָה שְׂדֶה, וְהַפְסִידָה בִּידוֹ כְּשֶׁבָּעַל הַשְּׂדֶה גּוֹבֵה אֶת דְּמֵי מָה שֶׁהַפְסִיד הַגִּזְלָן, גּוֹבֵה אוֹתָן מִנְכָּסִים בְּנֵי חוּרִין: מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִלְוֶה עַל פֶּה; וְאִם עָמַד הַגִּזְלָן בַּדִּין, וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, וְאַחֵר כֶּף מִכָּר גּוֹבֵה מִנְכָּסִים מִשְׁעָבָדִין.

ו. גִּזְלָה שְׂדֶה, וְאָכַל פְּרוֹתֶיהָ מִשְׁלָם כָּל הַפְּרוֹת שֶׁאָכַל מִנְכָּסִים בְּנֵי חוּרִין. גִּזְלָה, וְהִשְׁבִּיחַ שָׁמִין לוֹ, וְיָדוּ עַל הַתַּחְתּוֹנָה: אִם הִשְׁבִּיחַ יִתֵּר עַל הַהוֹצָאָה, נוֹטֵל הַהוֹצָאָה בְּלֶבֶד מִן הַנִּגְזָל; וְאִם הַהוֹצָאָה יִתֵּר עַל הַשְּׁבִיחַ, אִין לוֹ מִן הַהוֹצָאָה אֲלֵא שְׁעוֹר הַשְּׁבִיחַ.

ז. גִּזְלָה שְׂדֶה וּמִכְרָה, וְהִשְׁבִּיחָה הַלּוֹקַח אִם הִשְׁבִּיחַ יִתֵּר עַל הַהוֹצָאָה נוֹטֵל הַהוֹצָאָה מִבָּעַל הַשְּׂדֶה, וְנוֹטֵל הַקֶּרֶן עִם שְׂאֵר הַשְּׁבִיחַ מִן הַגִּזְלָן: הַקֶּרֶן מִנְכָּסִים מִשְׁעָבָדִים, וְשְׂאֵר הַשְּׁבִיחַ מִפְּנֵי חוּרִין. וְאִם הַפִּיר בָּהּ שֶׁהִיא גִּזְלָה כְּשֶׁלָּקַחָה אִינוּ נוֹטֵל מִן הַגִּזְלָן אֲלֵא הַקֶּרֶן בְּלֶבֶד, וּמִפְּסִיד שְׂאֵר הַשְּׁבִיחַ הַיִּתֵּר עַל הַהוֹצָאָה.

ח. הִיתָה הַהוֹצָאָה יִתֵּר עַל הַשְּׁבִיחַ בֵּין שֶׁהַפִּיר בָּהּ שֶׁהִיא גִּזְלָה, בֵּין שֶׁלֹּא הַפִּיר בָּהּ אִין לוֹ מִן הַהוֹצָאָה אֲלֵא שְׁעוֹר הַשְּׁבִיחַ: נוֹטֵלוֹ מִבָּעַל הַשְּׂדֶה; וְנוֹטֵל הַקֶּרֶן מִן הַגִּזְלָן, מִנְכָּסִים מִשְׁעָבָדִין.

ט. הַגִּזְלָה שְׂדֶה וּמִכְרָה, וְאָכַל הַלּוֹקַח פְּרוֹתֶיהָ מִחֲשָׁבִין עָלָיו כָּל הַפְּרוֹת שֶׁאָכַל, וּמִשְׁלָם לְבָעַל הַשְּׂדֶה; וְחוּזָר וְגוֹבֵה אוֹתָן מִן הַגִּזְלָן, מִנְכָּסִים בְּנֵי חוּרִין. וְאִם הַפִּיר בָּהּ שֶׁהִיא גִּזְלָה אִין לוֹ פְּרוֹת, וְאִינוּ גּוֹבֵה מִן הַגִּזְלָן אֲלֵא הַקֶּרֶן בְּלֶבֶד.

י. הַמוֹכֵר שְׂדֶה שֶׁאִינָה שְׁלוֹ אִין מִמֶּכְרוֹ מִמֶּכְרָה, וְלֹא קָנָה לּוֹקַח כָּלוּם כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. חֲזָר הַגִּזְלָן אַחֵר שֶׁמִּכְרָהּ, וְלָקַחָהּ מִבָּעַלֶיהָ נִתְקִימָה בְּיַד הַלּוֹקַח מִן הַגִּזְלָן. וְאִפְלוּ נִתְּנָה לוֹ הַגִּזְלָן מִתְּנָה כְּשֶׁהִיתָה גִּזְלָה בִּידוֹ כִּיּוֹן שֶׁחֲזָר וְלָקַחָהּ, נִתְקִימָה בְּיַד זֶה שֶׁקָּבַל הַמִּתְּנָה: שֶׁמִּפְּנֵי זֶה טָרַח הַגִּזְלָן, עַד שֶׁקָּנִיָּה כְּדִי לַעֲמֹד בְּנִיאָמְנוּתוֹ.

יא. לְפִיכָף אִם תָּבַע הַלּוֹקַח אֶת הַגִּזְלָן מִפְּנֵי שֶׁמִּכָּר לוֹ שְׂדֶה שֶׁאִינָה שְׁלוֹ, וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, וְהַתַּחֲלִילוֹ בֵּית דִּין לְהַכְרִיז עַל נִכְסֵי

הַגְזֵלָן כְּדִי לְהַגְבוֹת מִהֵן לְלוֹקָח, וְאַחֵר שֶׁהִתְחִילוּ הַהִכָּרוֹת לִקְחָהּ הַגְזֵלָן מִן הַבְּעָלִים לֹא נִתְקַיְמָה בְּיַד הַלוֹקָח: שְׁמֵאֲחֵר שֶׁהִכְרִיזוּ עַל נִכְסָיו, נִתְגַּלָּה שְׁאִינוֹ נֶאֱמָן, וְלֹא לִקְחָהּ מִן הַבְּעָלִים, כְּדִי לְהַעֲמִידָהּ בְּיַד הַלוֹקָח.

יב. לִקְחָהּ הַגְזֵלָן מִן הַבְּעָלִים, אַחֵר שֶׁמָּכְרָהּ כְּשֶׁהִיא גְּזוּלָה, וְחָזַר וּמָכְרָהּ לְאַחֵר, אוֹ נִתְּנָה בְּמִתְנָה, אוֹ הוֹרִישָׁהּ הָרִי גָּלָה דָּעָתוֹ שְׁאִינוֹ רוֹצֶה לְהַעֲמִידָהּ בְּיַד זֶה שֶׁלִּקְחָהּ מִמֶּנּוּ כְּשֶׁהִיְתָה גְּזוּלָה.

יג. וְכֵן אִם נִפְלָה לַגְזֵלָן בִּירְשָׁה, לֹא נִתְקַיְמָה בְּיַד הַלוֹקָח.

יד. גָּבַהּ אוֹתָהּ הַגְזֵלָן בְּחוּבוֹ אִם יֵשׁ לַנִּגְזָל קֶרֶקַע אַחֲרֶת, וְאָמַר לוֹ הַגְזֵלָן זֶה אֲנִי גוֹבֶה בְּחוּבִי הָרִי זֶה נִתְּכּוֹן לְהַעֲמִידָהּ בְּיַד הַלוֹקָח; וְאִם אֵין לַנִּגְזָל קֶרֶקַע אֲלֹא זֶה, לְגַבוֹת חוּבוֹ הוּא שֶׁנִּתְּכּוֹן.

טו. נִתְּנוּהָ הַבְּעָלִים לַגְזֵלָן מִתְנָה, קָנָה אוֹתָהּ הַלוֹקָח: שְׁאֵלוֹ לֹא טָרַח לְבַעָלִים, לֹא הָיוּ נוֹתְנִים לוֹ מִתְנָה, וּמִפְּנֵי זֶה טָרַח, כְּדִי שִׁיזְכֶּה בָּהּ בְּדִין וַיַּעֲמֵד בְּנֶאֱמָנוּתוֹ וְתִתְקַים בְּיַד הַלוֹקָח.

טז. הַגְזוּל שָׁדָה, וְאַחֵר שֶׁגְּזוּלָה וְהִחְזִק גְּזֵלָן עָלֶיהָ חָזַר וּלְקַחָהּ מִבְּעָלִים הָרֵאשׁוֹנִים, וְטָעַן הַנִּגְזָל וְאָמַר אָנוּס הָיִיתִי בַּשָּׁעָה שֶׁמָּכַרְתִּי לוֹ, וְשֵׁלֹא לְדַעֲתִי מְכַרְתִּי מִחֲמַת גְּזֻלָּתוֹ לֹא זָכָה הַגְזֵלָן, אֵף עַל פִּי שִׁישׁ לוֹ עֲדִים שֶׁלִּקְחָהּ בְּפָנֶיהָ; וְתִחְזַר הַשָּׁדָה לְבַעָלֶיהָ, וּמִחֲזִירֶיךָ לַגְזֵלָן הַדְּמִים שֶׁנָּתַן.

יז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בַּשָּׁהֲעִידוֹ הָעֲדִים שֶׁמָּנָה בְּפָנֶיהָ אֵת הַמַּעֲוֹת. אָבֵל אִם הָעִידוֹ שֶׁבַעַל הַקֶּרֶקַע מָכַר לַגְזֵלָן, וְהוּדָה לוֹ בְּפָנֶיהָ שֶׁנָּתַן לוֹ דָּמִים כֶּךָ וְכָךְ, וְהַנִּגְזָל טוֹעֵן שֶׁלֹא נָתַן לוֹ כָּלוּם, וּמִחֲמַת יִרְאָה הוּדָה לוֹ אֵין לַגְזֵלָן כָּלוּם, אֲלֹא מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הַשָּׁדָה בְּלֹא דָּמִים, מִפְּנֵי שֶׁלֹא הוּדָה לוֹ אֲלֹא מִן הַפֶּחַד כְּשֶׁטָעַן, הוֹאִיל וְהִחְזִק גְּזֵלָן עָלֶיהָ.

יח. אֵין בַּעַל הַשָּׁדָה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מוֹדָעָה עַל מָכַר זֶה: הוֹאִיל וְהִחְזִק זֶה גְּזֵלָן עַל שָׁדָה זֶה וְאֵין רְאִיתוֹ בָּהּ רְאִיָּה, אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַסֵּר מוֹדָעָה. וְאֵין דִּין גְּזֵלָן, כְּדִין הָאוֹנֵס חֲבֵרוֹ וְתָלָה אוֹתוֹ עַד שִׁימָכַר לוֹ: שָׁדָה הָאוֹנֵס אֵינוֹ רוֹצֶה לְגָזֵל, וְלֹא גָזַל עַדִּין כָּלוּם; לְפִיכָךְ אִם לֹא מָסַר הַמוֹכֵר הָאוֹנֵס מוֹדָעָה, מְמַכְרוֹ קֵים.